

УДК 336. 76

Двігун А. О.,*доктор економічних наук, перший проректор Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій,***Алексєєнко Л. М.,***доктор економічних наук, професор кафедри фінансів суб'єктів господарювання і страхування Тернопільського національного економічного університету*

СУЧАСНІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Досліджено теоретичні і методологічні засади формування і функціонування фінансово-кредитних систем. Виявлено основні закономірності, що характеризують особливості досягнення макроекономічної стабільності й формування стійких фінансово-кредитних систем в умовах зміни світової кон'юнктури ринку. Сформульовано рекомендації щодо розвитку та вдосконалення механізму державного регулювання фінансово-кредитних систем в Україні з метою збереження конкурентних переваг у світовому економічному просторі.

Ключові слова: фінансово-кредитні системи, міжнародна економічна інтеграція, фінансова криза, фінансовий ринок, банківська система, державне регулювання.

Исследованы теоретические и методологические основы формирования и функционирования фінансово-кредитных систем. Виявлены основные закономерности, которые характеризуют особенности достижения макроекономической стабильности и формирования устойчивых фінансово-кредитных систем в условиях изменения мировой кон'юнктуры рынка. Сформулированы рекомендации относительно развития и совершенствования механизма государственного регулирования фінансово-кредитных систем в Украине с целью сохранения конкурентных преимуществ в мировом экономическом пространстве.

Ключевые слова: фінансово-кредитные системы, международная экономическая интеграция, фінансовый кризис, фінансовый рынок, банковская система, государственное регулирование.

The theoretical and methodological principles of forming and functioning of financial and credit systems. The basic patterns that characterize the features of macroeconomic stability and the formation of stable financial and credit systems in a changing global market conditions. Formulated recommendations on the development and improvement of state regulation of financial and credit systems in Ukraine in order to maintain competitive advantages in the world economy.

Keywords: financial and credit system, international economic integration, financial crisis, financial market, banking system, government regulation.

Постановка проблеми. Важливою особливістю сучасної економіки є її глобалізація. Фінансові установи використовують пріоритети процесу глобалізації, розширюючи свою міжнародну діяльність із метою освоєння нових ринків фінансових і банківських послуг, що сприяє посиленню інтернаціоналізації господарських зв'язків і фінансово-банківської діяльності.

Використання міжнародних стратегій розвитку дає змогу фінансовим установам акумулювати й перерозподіляти між країнами фінансовий капітал, збільшувати його обсяги й активізацію руху між країнами, динаміку курсів валют і інших фінансових активів. Проте сучасна світова фінансово-економічна криза довела, що формування і функціонування фінансово-кредитних систем сприяє виникненню умов, що збільшують ризик кризових потрясінь та дестабілізації глобальних і національних фінансових ринків.

Підйом світової економіки очікується близько 4,5% як в 2011, так і в 2012 рр., але в країнах з розвинутою економікою темпи зростання становитимуть лише 2,5%, а в країнах з ринком, що формується, і країнах, що розвиваються, – 6,5% [1]. Водночас світовий економічний підйом супроводжується розширенням глобальних дисбалансів, зростанням дестабілізуючих потоків капіталу, високим рівнем безробіття, інфляційними очікуваннями й важкими фінансовими ситуаціями в окремих країнах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Більшість науковців висвітлюють пріоритетні напрями залучення іноземного капіталу в контексті політичної, економічної, історичної та правової площин. Незважаючи на наявність багатьох теоретичних і методологічних досліджень щодо залучення іноземного капіталу та макроекономічного регулювання іноземних інвестицій, багато проблем механізмів інвестування, методів залучення інвестицій й розвитку відповідної інфраструктури мають потребу в подальшій розробці. Проблеми залучення іноземного капіталу висвітлювали російські вчені А. Астапович, Н. Воронін, В. Дейнеко, М. Доронін, П. Ісаєв, М. Кудін та ін. Формування ринкового механізму іноземного інвестування висвітлено в працях вітчизняних економістів В. Андрійчука, О. Білоруса, В. Будкіна, В. Єременка, В. Корнеєва, А. Кредісова, О. Плотнікова, А. Семенова, А. Філіпенка, М. Чумаченка та ін.

Мета і завдання дослідження. Мета публікації полягає в необхідності теоретичного осмислення основних напрямів еволюції міжнародних стратегій розвитку фінансово-кредитних систем в умовах посилення міждержавного й наднаціонального регулювання фінансових ринків, тенденцій й протиріч діяльності фінансових установ, зовнішніх і внутрішніх чинників впливу глобалізації і наслідків світової фінансово-економічної кризи, а також формуванні сукупності заходів для підвищення стійкості економік країн до зовнішніх фінансових кризових явищ в умовах глобалізації. Визначити, що проблеми протидії економічним і фінансовим кризам представляють теоретичний і практичний інтерес для міжнародних фінансових

інститутів при розробці ними антикризових заходів у рамках економічної політики.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація супроводжується зростанням масштабності й мобільності руху капіталів, як правило, в напрямку фінансових ринків країн, що мають розвинену фінансово-кредитну систему чи дозволяють отримувати більші прибутки. Поступальна інтеграція ринків капіталу відкриває доступ до інвестиційних ресурсів і стимулює розвиток фінансових секторів економік окремих країн. Поступово зі стихійного явища процес глобалізації перетворюється в інституціонально оформлений, і важливо навчитися ним керувати, зокрема в фінансовому сегменті.

Варто визначити особливості досягнення макроекономічної стабільності [1, с. 15] й формування стійких фінансово-кредитних систем в умовах зміни світової кон'юнктури ринку:

1. У країнах з розвитою економікою для зміцнення економічного підйому необхідно продовжувати реалізацію адаптивної грошово-кредитної політики, оскільки в умовах інфляційних очікувань ринок банківського кредиту характеризується низькою активністю.

2. Країни із зовнішнім профіцитом проводять власну валютну політику й не мають суттєвих бюджетних проблем, проте необхідними є припинення адаптивної кредитної політики й зміцнення обмінного курсу для підтримки внутрішньої рівноваги і перебалансування глобального попиту.

3. Багатьом країнам із зовнішнім дефіцитом доцільно посилити податково-бюджетну й грошово-кредитну політику, можливо, допускаючи деяке завищення обмінного курсу в короткостроковій перспективі.

4. Для деяких країн, що мають профіцит, і країн, що мають дефіцит, швидке зростання кредитування й цін на активи є застереженням про можливість фінансову нестабільність.

5. Країнам з ринком, що формується, і країнам, що розвиваються, необхідно буде надати адресну допомогу незаможному населенню, що зазнає труднощів через високі ціни на продукти харчування.

Фінансово-кредитні системи тісно пов'язані з взаємозалежними фінансовими ринками, на яких здійснюється обмін фінансовими активами у світовому масштабі. Ринки капіталу функціонують у межах всесвітньовизнаних світових фінансових центрів. Складовою міжнародного ринку капіталу є міжнародна торгівля валютою на валютному ринку. Основними учасниками світового ринку капіталу виступають державні установи, центральні банки, банки, фінансові інституції й корпорації. Діяльність учасників узгоджується спільними економічними інтересами й бажанням досягнення прибутковості діяльності; сучасні багатосистемні схеми співпраці, інноваційні технології й електронні комунікації дозволяють оперативно реагувати й контролювати більшість сегментів ринку.

Характерні особливості приватних трансграничних потоків капіталу:

- чисті потоки капіталу в країні з ринком, що формується, відновилися після глобальної кризи за короткий термін часу [2];
- чисті потоки стали більш мінливими, а їхня стійкість є низькою;
- чисті потоки в країні з ринком, що формується, збільшуються в періоди ліберальних глобальних умов фінансування (тобто коли світові процентні ставки є низькими, а схильність до прийняття ризику – великий) і скорочуються після закінчення цих періодів.

Загалом чисті потоки капіталу в країні з ринком, що формується, характеризувалися активним підйомом, що почався в середині 2009 року; за останні 30 років чисті потоки капіталу стали більше мінливими й були нестійкими; чисті потоки в країні з ринком, що формується, є більш мінливими, чим потоки в країні з розвинутою економікою. Загалом потоки капіталу, що ведуть до боргових зобов'язань (приватних й портфельних боргових зобов'язань), є більше мінливими й менш стійкими, ніж інші потоки.

Проте країні із прямими фінансовими позиціями щодо США випробовують додатковий негативний вплив жорсткості грошово-кредитної політики в США на залучення капіталу в порівнянні із країнами, що не мають таких позицій. Для країні із середньою величиною прямої фінансової позиції відносно США (16%) несподіване підвищення реальної процентної ставки США приблизно на 5 базисних пунктів призводить протягом кварталу до зниження чистих потоків на S базисних пункту ВВП понад того, що випробовує країна, що не має такої позиції [2, с. 2].

Ефективність фінансово-кредитної системи залежить від поставлених цілей і ступеня універсальності міжнародних валютно-фінансових інститутів, які підрозділяються на інституції, що мають світове значення, регіональні, а також організації, діяльність яких охоплює певну конкретну сферу світового господарства. Провідні міжнародні економічні організації (МВФ, ОЕСР, СОТ) поступово перетворюються в центри формування інституціонально-правового каркасу неоліберального світового економічного порядку. У праці експертів Міжнародного валютного фонду “Міжнародні потоки капіталу – надійні або непостійні? Перспективи розвитку світової економіки” (2011 р.) зазначено, що регуляторним органам варто здійснити комплекс заходів у сфері макроекономічної політики, пруденціального фінансового нагляду й макропруденціальних заходів для збереження темпів зростання в умовах мінливих потоків капіталу [2, с. 4–6].

Меморандум по економічній політиці Міжнародного валютного фонду традиційно передбачає: скорочення бюджетного дефіциту для стабілізації економіки; скорочення темпів інфляції; установлення реального обмінного курсу національної грошової одиниці; припинення кредитування збиткових (безперспективних) підприємств тощо. Наприкінці ХІХ ст. політика МВФ і Світового банку суттєво вплинула на обмеження державного сектору в економіці, оскільки була скерована на ліквідацію збиткових державних підприємств, а також приватизацію державної власності.

Постійно модифікуються масштаби й вплив фінансових криз у відкритій світовій економіці, оскільки лібералізація руху капіталу призвела до спрощення механізмів переміщення капіталів і однією з причин кризових потрясінь є зміна попиту та пропозиції на позичковий капітал. Тому Міжнародний валютний фонд має дотримуватися чотирьох основних принципів: Фонд повинен відігравати провідну роль у сприянні упорядкування лібералізації руху капіталів; Фонд керується мандатом щодо поширення його юрисдикції на рух капіталів; Фонд має забезпечувати достатню гнучкість, щоб лібералізація супроводжувалася необхідними структурними й макроекономічними реформами; країни-члени повинні одержати право у виняткових випадках застосовувати тимчасові обмеження по руху капіталу за відповідною згодою Фонду.

На початку XXI ст. помітно зросла конкуренція з боку приватного сектору й регіональних банків розвитку, що зумовило ускладнення діяльності міжнародних фінансових установ, і тому варто акцентувати увагу на особливостях їх діяльності з урахуванням наслідків фінансово-економічної кризи:

1. За останні роки діяльність МВФ змінилася в кращий бік, він зайняв центральне місце у світовій економічній і фінансовій системі. К. Лагард зазначила, що функціонування фонду змінювалося під впливом фінансової кризи, відкритості новим ідеям, але залишалося вірним своїм основним цінностям і принципам [3, с. 3]. Фонд має адаптуватися до мінливого світу, бути готовим співпрацювати, враховувати думки фахівців і взаємодіяти з усіма зацікавленими сторонами для досягнення консенсусу, здійснення легітимної й неупередженої діяльності в умовах зміни світової економічної ситуації.

2. В умовах фінансово-економічної кризи центральним банкам довелось здійснювати втручання в безпрецедентних обсягах, використовуючи не-випробовані методи. Крім того, для міжнародних фінансових організацій ускладнився доступ до фінансових ринків.

3. Нові глобальні кількісні стандарти ліквідності системи Базель-III для управління ризиком ліквідності повинні підвищити стабільність банківського сектору й сприяти зменшенню системного ризику ліквідності. Проте правила системи Базель-III є мікропруденціальними, оскільки мають обмежувати прийняття ризику ліквідності кожним банком окремо. Вони не призначені й не розроблені для зменшення системних ризиків ліквідності.

Для зменшення системних ризиків ліквідності доцільно: по-перше, створити макропруденціальну систему, що дасть змогу зменшити системний ризик ліквідності. По-друге, варто застосовувати три способи виміру системного ризику ліквідності, які використовуються з застосуванням макропруденційних інструментів, що враховують вплив окремих фінансових установ на виникнення системного ризику [4, с. 4]. По-третє, для обмеження системних ризиків необхідно визначити додаткові вимоги до капіталу або інші інструменти обмеження системного ризику неплатоспроможності. По-четверте, розкриття інформації, що стосується ризику ліквідності, дасть

зможу інвесторам і регуляторним органам оцінювати надійність методів управління ліквідністю на ранньому етапі виникнення системних ризиків.

Висновки. Для визначення економічної політики держав та обґрунтування конкретних заходів її втілення щодо формування і функціонування стабільних фінансово-кредитних систем необхідно здійснювати такі заходи:

1. За умов проведення дієвої макроекономічної й пруденціальної політики заходи, спрямовані на стримування спекулятивного руху капіталу, можуть відігравати важливу роль у пом'якшенні наслідків від суттєвих коливань інвестицій для стійкості реального сектору економіки. Нагляд з боку МВФ має враховувати структурні економічні зміни й проблеми державних фінансів, а також заходи соціальної політики й політики у сфері зайнятості. Макроекономічна політика держави має сприяти переходу бюджетних стимулів у бюджетну консолідацію з посиленням бюджетних принципів і інституціональних механізмів.

2. Особливої уваги заслуговує зміцнення фінансової інфраструктури на ринках забезпеченого фінансування й встановлення моніторингу за небанківськими фінансовими установами, які сприяють системному ризику ліквідності.

3. У перспективі варто відпрацювати моделі попередження валютно-фінансових криз та мінімізації ймовірних втрат; оптимізувати обсяги стабілізаційних резервів (золотовалютних резервів) для гарантування стійкості економіки до можливих зовнішніх фінансових криз; для забезпечення стійкості національної валюти доцільно систематизувати поступальне підвищення експортних доходів; встановити контроль за залученням іноземних інвесторів для відстеження поступлення спекулятивного капіталу.

Підсумовуючи зауважимо, що підвищення стійкості національних фінансово-кредитних систем до кризових явищ має спиратися не тільки на захисний механізм, створюваний міжнародними фінансовими інституціями, а й на стратегічно вивірені дії самих держав.

Література:

1. Перспективы развития мировой экономики. Противоречия двух темпов подъема. Безработица, биржевые товары и потоки капитала // Международный Валютный Фонд. – 2011. – Апрель. – 234 с.

2. Международные потоки капитала – надежные или непостоянные? Перспективы развития мировой экономики // Международный Валютный Фонд. – 2011. – Апрель. – 234 с.

3. Выступление Кристин Лагард перед Исполнительным советом МВФ // Международный Валютный Фонд. – Пресс-релиз. – 2011. – № 11/253 (R). – 23 июня. – 6 с.

4. Как преодолеть системную часть риска ликвидности. Доклад по вопросам глобальной финансовой стабильности // Международный Валютный Фонд. – 2011. – Апрель. – 7 с.